

La universitat davant del genocidi

Reflexions des del node de la Xarxa
Universitària per Palestina de la UB

Alejandro Forero-Cuéllar
Roser Rodríguez Carreras
(eds.)

La universitat davant del genocidi

La universitat davant del genocidi

Reflexions des del node de la Xarxa
Universitària per Palestina de la UB

Alejandro Forero-Cuéllar
Roser Rodríguez Carreras
(eds.)

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Edicions

Debats UB

© Edicions de la Universitat de Barcelona
Adolf Florensa, s/n
08028 Barcelona
Tel.: 934 035 430
www.edicions.ub.edu
comercial.edicions@ub.edu

ISBN: 978-84-1050-148-5

Data d'edició: 2025

Aquest document està subjecte a la llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada de Creative Commons, el text de la qual està disponible a: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>.

Índex

Pròleg, per <i>Alejandro Forero-Cuéllar</i> i <i>Marta Venceslao</i>	9
--	---

PRIMERA PART

Les treballadores de la universitat enfront del genocidi.....	15
---	----

IGNASI BERNAT

Anatomia d'un genocidi: el rol de la universitat	21
--	----

FRANCESCA ALBANESE

SEGONA PART

Introducció a la segona taula.....	37
------------------------------------	----

MARTA VENCESLAO

L'horror, l'horror, l'horror.....	41
-----------------------------------	----

MANUEL DELGADO

El control de l'aigua com a eina colonitzadora.....	47
---	----

ROSER RODRÍGUEZ CARRERAS

No ho podem oblidar... abans va ser el silenci davant l' <i>apartheid</i> !!!.....	61
---	----

DAVID BONDIA

Pròleg

Resulta difícil escriure aquest pròleg gairebé tres mesos després de l'acte que voldríem presentar en aquest volum. Difícil perquè, en aquest breu lapse, l'horror s'ha intensificat fins a extrems inconcebibles. Avui dia, la destrucció de la Franja de Gaza és pràcticament total: prop de quaranta mil persones assassinades, desenes de milers enterrades sota els enderrocs, centenars de milers ferides, mutilades i amb afectacions psicològiques que perduraran durant no poques generacions. Si a l'abril pensàvem en aquest acte com una manera d'interpel·lar el camp acadèmic per denunciar el genocidi i la devastació del sistema educatiu gazià, avui ens trobem enfront d'una realitat tan dura com real. Ja no queda cap universitat dempeus, i l'alumnat i el personal acadèmic que no han estat assassinats o ferits resisteixen amb dificultat els crims de l'exèrcit israelià i la hipocresia de la comunitat internacional. Per part seva, les universitats cisjordanes, així com la població palestina en les universitats israelianes, continuen sofrint un règim d'apartheid, si no detencions, tortures i assassinats.

«La universitat davant el genocidi» va ser un acte que buscava articular el treball dels moviments en favor de Palestina de diferents universitats de l'Estat espanyol i obrir un primer espai conjunt de reflexió a propòsit del paper que ha d'exercir el camp acadèmic davant de la barbàrie contemporània. Per a això, vam comptar amb la presència de Francesca Albanese, relatora de les Nacions Unides sobre la situació dels drets humans en els territoris palestins ocupats,

que setmanes abans havia presentat *Anatomia d'un genocidi*, un informe tan rigorós com imprescindible.

El nostre acte va voler ser una contribució més a un moviment de denúncia que no ha deixat d'expandir-se en els últims mesos dins i fora de les nostres fronteres. Les nombroses acampades estudiantils en són una mostra més que il·lustrativa. I és que el relat israelià, alimentat amb armes i retòrica colonial, es trenca per moments. Veus autoritzades, com la de l'historiador Ilan Pappé, han assenyalat que el sionisme està perdent la batalla discursiva, no sense abans exacerbar la violència contra el poble palestí fins a extrems insòlits, davant la inacció de bona part de la comunitat internacional. És difícil imaginar l'abast que això tindrà en el marc dels drets humans, però el que sí que ha entès la societat civil és que el que succeeix a Palestina afecta plenament les nostres malparades democràcies i l'horitzó emancipador del sud global. «Gaza és Gaia.»

D'aquesta manera, la Xarxa Universitària per Palestina (RUxP, en les seves sigles en castellà) neix a principis de 2024 com un intent de conjuminar els esforços que es feien en suport a Gaza des del camp universitari estatal. Conformada per treballadores i treballadors de més de quaranta universitats, la RUxP va consensuar cinc demandes que va elevar als seus equips rectorals, a la Conferència de Rectors i Rectores de les Universitats Espanyoles (CRUE) i al Ministeri de Ciència, Innovació i Universitats. Continuem exigint una condemna clara i explícita del genocidi per part de les nostres autoritats acadèmiques, la demanda d'alto el foc, la ruptura dels acords amb les universitats israelianes, així com mesures de suport al sistema universitari palestí i el cessament de les relacions diplomàtiques per part del Govern d'Espanya. En paral·lel, comencem a pensar en un acte conjunt articulat en dos moments: el primer, la conferència virtual d'Albanese; el segon, una taula rodona organitzada en cadascuna de les universitats de la RUxP.

L'acte va tenir lloc el dimecres 10 d'abril a la Sala Jane Addams de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona a través d'una connexió simultània organitzada amb cinquanta-cinc campus en quaranta-tres universitats de l'Estat espanyol: la Corunya, Alcalá de Henares, Almeria, Autònoma de Barcelona, Autònoma de Madrid, Barcelona, Cadis, Carles III de Madrid, Castella-la Manxa, Complutense de Madrid, Còrdova, Girona, Granada, Huelva, Illes Balears, Jaén, Jaume I de Castelló, La Laguna, La Rioja, Las Palmas de Gran Canaria, Lleó, Lleida, Màlaga, Miguel Hernández d'Elx, Múrcia, Oviedo / Uviéu, Pablo de Olavide, País Basc / Euskal Herriko Unibertsitatea, Politècnica de Catalunya, Politècnica de Madrid, Pompeu Fabra, Pública de Navarra / Nafarroako Unibertsitate Publikoa, Rei Joan Carles, Rovira i Virgili, Salamanca, Santiago de Compostel·la, Sevilla, Tecnocampus de Mataró (adscriu a la Pompeu Fabra), Nacional d'Educació a Distància, Oberta de Catalunya, València, Valladolid, Vigo i Saragossa.

La connexió amb Albanese i, al seu torn, amb els altres campus va tenir com a amfitriona la Universitat de Barcelona i va ser impulsada, principalment, pel Grup de Recerca sobre Exclusió i Control Socials (GRECS), adscrit al Departament d'Antropologia, l'Observatori del Sistema Penal i els Drets Humans (OSPDH), de la Facultat de Dret, el Grup Internacional i Interuniversitari COPOLIS «Benestar, Comunitat i Control Social», adscrit al Departament de Sociologia, així com la plataforma sindical Transformem UB. L'acte, al qual van acudir més de dues-centes persones i que va desbordar les nostres previsions d'aforament, va comptar amb la presència institucional del degà de la Facultat, el Dr. Piqueras.

Aquesta inusitada recepció tant a la Universitat de Barcelona com als cinquanta-cinc campus en els quals es va dur a terme, ens va convidar a explorar, al costat d'Edicions UB, la possibilitat de publicar el contingut de la conferència d'Albanese i les intervencions que la van acompanyar. Fruit d'aquest treball conjunt, el present volum

recull la introducció de l'acte, d'Ignasi Bernat, professor de la Facultat d'Economia, la conferència de la relatora i les aportacions de la taula rodona, conformada pels professors Manuel Delgado i Roser Rodríguez (Facultat de Geografia i Història), Marta Venceslao (Facultat d'Educació) i David Bondia (Facultat de Dret). Així mateix, s'ha editat un segon volum que, a més de tornar a recollir les intervencions de Bernat i Albanese, incorpora diversos capítols escrits per membres d'universitats que formen part de la RUxP a propòsit del contingut i el debat desplegat en les taules organitzades per cada campus.

No voldríem acabar sense agrair l'inestimable suport d'Edicions UB i de tot l'equip d'editores i producció que ens ha acompanyat en aquesta aventura editorial.

ALEJANDRO FORERO-CUÉLLAR
Facultat de Dret

MARTA VENCESLAO
Facultat d'Educació

PRIMERA PART

Les treballadores de la universitat enfrent del genocidi

IGNASI BERNAT
Universitat de Barcelona

Benvinguts i benvingudes a aquest acte que organitzem des de la Xarxa Universitària per Palestina. Som un col·lectiu de treballadores de diferents universitats de tot l'estat, algunes som acadèmiques, altres som d'administració i serveis. També les estudiants s'han sumat a organitzar actes en diversos campus. Són moltes les que hi han posat el seu granet de sorra perquè puguem realitzar aquesta conferència. Algunes ho han tingut molt difícil per poder organitzar-la. A totes elles, moltes gràcies!

La realització simultània d'aquest acte en cinquanta-tres campus de quaranta-tres universitats diferents evidencia la nostra urgència, com a treballadores, per trencar amb el silenci còmplice de les nostres universitats durant sis llargs mesos d'extermini.

El genocidi al qual estem assistint des de l'octubre passat forma part d'un llarg procés de colonialisme d'assentament. És a dir, l'expulsió de la població originària de Palestina i la seva substitució per colons israelians, en marxa durant gairebé vuitanta anys. El nivell brutal de violència desplegada per l'Estat d'Israel obliga a plantejar-nos quins són els objectius immediats i a llarg termini d'aquesta intervenció.

La intensitat de l'agressió s'ha acarnissat especialment amb la població civil palestina. Però la violència s'ha dirigit molt particular-

ment contra instal·lacions civils com hospitals, escoles i universitats. En aquesta política d'expulsió de la població civil palestina hi té un paper clau la destrucció del seu sistema educatiu en general i de l'educació superior en particular. Totes i cadascuna de les universitats de Gaza han estat bombardejades des de l'octubre. L'objectiu és molt clar: que els palestins abandonin tota esperança en el futur si resten a la seva terra. Malgrat tot, aquest nivell de violència genocida no hauria estat possible sense el silenci còmplice de tantes institucions de la majoria d'estats. Per tant, hauria d'alarmar-nos que les nostres universitats públiques hagin guardat silenci durant més de sis mesos, presenciant la destrucció de les universitats i l'assassinat dels nostres homòlegs palestins.

És per això que des de la Xarxa Universitària per Palestina exigim als nostres departaments i universitats que trenquin immediatament qualsevol relació de col·laboració amb les universitats israelianes. L'Estat d'Israel ha posat tota la seva tecnologia de mort al servei de la repressió i destrucció del poble palestí. I ha posat tots els seus aparells ideològics al servei de la legitimació del projecte colonial sionista. L'Estat d'Israel és avui un règim totalitari per a la població palestina, a Gaza i a Cisjordània, que ha mutat de l'apartheid al genocidi.

Les universitats israelianes tenen un rol fonamental en el projecte de construcció de l'Estat d'Israel i en la neteja ètnica palestina. La idea liberal que presenta les universitats com a espais neutres per a la producció de coneixement, destinats a elevar la vida pública de les societats que les acullen és, en general, naïf. Però, en el cas israelià, és directament falsa. Les universitats israelianes s'han instal·lat en zones clau per a la substitució de població palestina, a la qual discriminen sistemàticament: entrenen soldats israelians; tenen programes adaptats per als seus militars; es nodreixen dels fons del Ministeri de Defensa; produeixen tecnologies de control i repressió (un cas conegut és el software espia *Pegasus*). Però, a la vegada, les universitats israelianes destrueixen el patrimoni arqueològic i cultural

palestí per —suposadament— provar que allà va existir una població anterior que legitimaria el retorn a una imaginària terra originària. Aquestes mateixes universitats desenvolupen tota una sèrie de conceptes i categories legals i ideològiques que permeten deshumanitzar la població palestina indígena com el famós concepte *tercera població*, terme amb el qual volen diluir la nítida separació entre població civil i combatent, fet que autoritza l'assassinat de la població palestina sense conseqüències legals a Israel. Les israelianes són, sense discussió, universitats d'assentament profundament implicades en l'avenç del projecte colonial.

Si les universitats d'assentament israelianes són part de l'avantguarda en la construcció del projecte hegemònic sionista, això ens torna una pregunta inversa sobre el rol de les nostres universitats. Les nostres han de ser torres d'ivori. Les treballadores de les universitats públiques d'aquesta riba del Mediterrani no podem seguir còmplicement callades enfront de l'actual genocidi. El silenci davant del projecte imperial expansionista al Pròxim Orient està molt lluny de ser neutral: és donar carta de naturalesa a l'avenç colonial de l'Estat d'Israel. Si volem caminar cap a la descolonització hem de començar per deixar de ser la rereguarda col·laboracionista i posar fi a qualsevol relació amb aquelles institucions d'assentament. Per tot això, com a treballadores de les universitats públiques de tot l'Estat ens hem d'organitzar per trencar el setge ideològic i militar contra Gaza.

La nostra tasca avui és aturar aquesta massacre en curs per tots els mitjans necessaris. Hem d'utilitzar les nostres eines com a treballadores de la universitat. Sens dubte, la vaga en pot ser una, si som capaces d'organitzar-la col·lectivament. Una vaga convocada per tots els sectors de la universitat: del personal administratiu a l'acadèmic, junt amb els i les estudiants. Malgrat totes les nostres diferències d'estatus i salari —unes som més precàries, altres ho són menys—, per una vegada hem de sortir als carrers unides per para-

litzar les ciutats, per exigir a les nostres universitats un canvi de posicionament. I, també, per pressionar el govern de l'Estat i que se sumi ja a la demanda sud-africana al Tribunal Internacional de Justícia, tal com ja ha fet Irlanda.

La fi del genocidi i l'alliberament de Palestina requeriran una solidaritat internacional tenaç i persistent. L'internacionalisme de les treballadores és, sens dubte, la millor manera de forçar canvis davant d'un règim totalitari. Com van fer els treballadors escocesos que es van negar a reparar els motors Rolls-Royce dels avions de l'exèrcit de Pinochet l'any 1974; com van fer les treballadores irlandeses de la cadena de botigues Dunnes l'any 1984, que durant nou mesos es van oposar a vendre cap producte procedent de Sud-àfrica; com van fer el passat novembre els treballadors del port de Barcelona, que van rebutjar carregar material bèl·lic amb destí a Israel. Com van fer l'any 1968 els estudiants de la Universitat de Columbia i com estan fent, ara mateix, de nou els estudiants de Columbia, que estan ocupant el campus enfront d'aquesta nova escalada del genocidi palestí.

Palestina ha de ser avui la nostra prioritat. Per això, des de la Xarxa Universitària per Palestina fem cinc demandes a la Conferència de Rectors de les Universitats Espanyoles:

1. Condemna clara i explícita contra la destrucció de les universitats palestines.
2. Exigència d'un alto el foc immediat i permanent.
3. Dotació, per part del Ministeri de Ciència, Innovació i Universitats, de recursos econòmics per a la recepció i protecció d'estudiants i personal acadèmic procedents de Palestina, així com per a la reconstrucció de les universitats palestines.
4. Suspensió amb efecte immediat de tota cooperació amb institucions acadèmiques, empreses i centres associats israelians.
5. Ruptura de relacions diplomàtiques amb Israel per part del Govern espanyol.

Palestina ha de ser avui una prioritat. I qui millor ha documentat la gravetat del genocidi en curs i ha instat els estats a una resposta immediata és la nostra convidada d'avui, a qui procedeix a presentar.

Francesca Albanese és la relatora especial de les Nacions Unides sobre la situació dels drets humans als territoris ocupats palestins. La senyora Albanese és investigadora associada de l'Institut per a l'Estudi de les Migracions Internacionals de la Universitat de Georgetown i ha estat professora convidada en nombroses universitats, on ha ensenyat dret internacional i desplaçaments forçats de població. El 2020 va publicar el seu últim llibre, *Palestinian Refugees in International Law*, publicat per Oxford University Press.

El passat 26 de març, la relatora especial va presentar el seu informe *Anatomia d'un genocidi* davant del Consell de Drets Humans de les Nacions Unides. En aquest informe, la relatora especial situa el conflicte actual dins d'un llarg procés que dura ja més de setanta-cinc anys. Hi demostra minuciosament com la situació actual de Gaza ha de ser descrita com un genocidi. Així serà reflectit en els llibres d'història i així haurà de procedir el dret internacional. Aquest informe mostra que no s'hauria pogut arribar a aquest punt sense la deshumanització deliberada de la població palestina. Al mateix temps, exigeix als diferents estats que s'adhereixin al dret internacional, que deixin de col·laborar amb l'Estat d'Israel i que reaccionin davant d'aquesta situació immediatament.

Abans de donar la paraula a la senyora Albanese, des de la Xarxa volem agrair-li la seva tasca, en la qual ha hagut de suportar nombroses pressions, i també que, davant una agenda tan atapeïda, hagi trobat disponibilitat per participar en aquesta conferència.

*Anatomia d'un genocidi:
el rol de la universitat*

FRANCESCA ALBANESE

Relatora Especial sobre la situació dels drets humans
als territoris palestins ocupats des de 1967
(Nacions Unides)

FRANCESCA ALBANESE: És un honor i un plaer estar amb vosaltres.

Em sap greu no haver pogut assistir presencialment a aquest acte, però és una satisfacció veure tanta gent —acadèmics, estudiants, treballadors de les universitats— unida. M'emociona molt. Estic profundament agraïda d'estar avui amb vosaltres.

Abans de començar, m'agradaria fer arribar un agraïment especial a Dorothy Estrada-Tanck, del grup de treball de les Nacions Unides sobre la discriminació contra dones i nenes. Ella ha estat un suport fonamental en aquest període horrible que vivim i que va començar fa ja sis mesos.

Estic molt contenta d'haver acceptat la invitació a presentar el meu quart informe com a Relatora Especial sobre la situació dels drets humans als territoris palestins ocupats des de 1967, que he titulat *Anatomia d'un genocidi*. Per presentar aquest informe vaig comparèixer amb el cor encongit en la 55a sessió del Consell de Drets Humans de les Nacions Unides, celebrada entre el 26 de febrer i el 5 d'abril, perquè, després de gairebé sis mesos d'implacable atac israelià contra la Gaza ocupada, sentia que el meu deure essencial era informar els estats membres sobre el pitjor que la humanitat és capaç de fer i presentar les meves conclusions, que he anomenat *Anatomia d'un genocidi*.

La història ens ensenya que el genocidi no és mai un acte, sinó un procés. Comença amb la deshumanització d'un grup, és a dir, amb la negació de la humanitat d'aquest grup, i acaba amb la seva destrucció parcial o total. La deshumanització dels palestins com a grup és el segell distintiu de la seva història de neteja ètnica, de desposseïció i apartheid. En paraules d'un gran estudiós palestí, Edward Said, «els palestins van quedar orfes de pàtria per la creació de l'Estat d'Israel i per les contínues polítiques d'aquest estat destinades a esborrar la seva presència de la seva terra».

El genocidi es defineix en el dret internacional com un conjunt específic d'actes comesos amb la intenció de destruir totalment o parcialment un grup nacional, ètnic, racial o religiós. Sovint se'l denomina *delicte de delictes*, a causa de la seva complexitat i, també, de les dificultats per demostrar la intencionalitat específica de perpetrar-lo, com exigeix la Convenció per a la Prevenció i la Sanció del Delicte de Genocidi.¹

No obstant això, la seva complexitat no està relacionada amb la creació d'una jerarquia entre crims atroços, com els crims de guerra i els crims contra la humanitat, sinó més aviat amb el reflex d'una naturalesa i una escala diferents. Segons l'article II de la Convenció per a la Prevenció i la Sanció del Delicte de Genocidi, el llinard elevat d'intencionalitat, és a dir, la intenció de destruir un grup proscrit, ha de ser provat directament o bé inferit de fets que no admetin cap altra inferència raonable. Però quan la intenció genocida és tan conspícua com en aquest cas, tan ostentosa com ho és a Gaza, no podem apartar la mirada: hem de fer front al genocidi, prevenir-lo i castigar-lo.

La situació catastròfica que he investigat durant els darrers sis mesos és ben coneguda, ja que ha estat transmesa al món en temps real

1 Aquesta Convenció és un instrument universal de drets humans aprovat per les Nacions Unides el 9 de desembre de 1948: www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/convention-prevention-and-punishment-crime-genocide.

per les seves pròpies víctimes. Sorprenentment, en lloc d'aturar-ne l'impuls, una minoria de poderosos estats membres de les Nacions Unides ha proporcionat suport militar, econòmic i polític a Israel mentre cometia atrocitats, la qual cosa ha agreujat la devastació.

En aquest atac, el sisè i el més atroç en tretze anys, Israel ha matat més de trenta-tres mil persones, trenta-tres mil palestins, incloent-hi gairebé catorze mil nens, més que els nens assassinats en tots els conflictes del món durant els quatre anys anteriors. Periodistes, metges, científics, artistes, infermeres, acadèmics, enginyers, i els seus familiars, han estat objecte d'atac. Tota una societat ha estat objecte d'atac. Dos mil palestins més estan desapareguts, la majoria presumptament morts. Unes setanta-una mil persones estan ferides, moltes amb ferides que els han canviat la vida, i amb unes possibilitats de recuperació que es redueixen arran de la destrucció del sistema de salut i les condicions de vida insalubres generades a Gaza.

A més, Israel va impedir l'entrada de qualsevol ajuda humanitària a Gaza durant les dues primeres setmanes. Durant els mesos següents, ha imposat restriccions extremes d'aigua, aliments, electricitat i combustible. Israel ha bloquejat l'entrada de subministraments mèdics com anestèsics, incubadores i fins i tot llet de fórmula per a nadons. Els combois amb prou feines han arribat al nord de Gaza.

Aquesta política deliberada ha provocat una greu inseguretat alimentària, ràpida i sostinguda a tota la població, i les persones atrapades al nord s'han vist obligades a menjar pinsos i pastures. És a dir, la potència ocupant, Israel, també ha minat les principals formes de sosteniment de Gaza. Com a conseqüència, un nombre cada vegada més gran de palestins s'està morint de fam ara mateix, mentre parlem. I sí, els ostatges i les seves famílies no han escapat a aquestes circumstàncies devastadores. Les cicatrius col·lectives dels supervivents segurament duraran generacions.

En les primeres setmanes d'assalt, mitjançant un arsenal apocalíptic d'armament en un dels llocs més densament poblats de la Ter-

ra, les forces israelianes van matar uns dos-cents cinquanta palestins cada dia. Van utilitzar vint-i-cinc mil tones d'explosius, equivalents a dues bombes nuclears, només en les primeres setmanes de l'atac. Bombes no guiades de 2.000 lliures per destruir búnquers mentre arrasen barris sencers.

Per la seva intensitat, podem afirmar que va canviar el patró d'agressió, però no l'escalada de la destrucció. En menys de sis mesos Israel ha destruït Gaza, esborrant o danyant greument gairebé totes les infraestructures civils i els cultius, la majoria dels habitatges, les instal·lacions sanitàries, les infraestructures de telecomunicacions, totes les universitats, gran part dels centres educatius, els serveis municipals, les mesquites i esglésies, i els innombrables espais de patrimoni cultural de Gaza, que són part integral del teixit social de Palestina.

Els soldats israelians han publicat imatges en les quals es vanaglorien d'haver matat famílies —mares, nens— en el bombardeig de cases, mesquites i escoles. Als vídeos autoincriminatoris apareixen burlant-se de les seves víctimes palestines i humiliant-les sàdicament. Violant no només la seva integritat física, el seu dret a la vida, sinó també la seva dignitat, les seves possessions més íntimes, la *lingerie*,² sense oblidar els espais que les forces israelianes han envaït i saquejat, incloent-hi la profanació de cementiris i llocs de culte.

Va semblar que el nombre de baixes diàries es reduïa en començar l'ofensiva terrestre, però, de fet, el nivell de les atrocitats va augmentar. Les desaparicions massives, les detencions arbitràries, la tortura generalitzada i sistemàtica i els tractes inhumans se sumen a l'experiència de morts i pèrdues interminables. La gent, desesperada, va haver de buscar les persones colgades, ferides o mortes, entre els enderrocs i amb les seves pròpies mans. Moltes persones no han pogut enterrar i plorar els seus éssers estimats.

² La relatora fa referència als vídeos de soldats israelians fent mofa de la roba interior de dones a les cases de les quals han entrat després dels atacs.

Aquests actes de genocidi han estat motivats per un vehement discurs antipalestí que caracteritza tot el poble de Gaza com un enemic que ha de ser atacat o expulsat per la força. Aquesta retòrica ha estat generalitzada en tots els segments de la societat israeliana. El fet que funcionaris israelians d'alt rang, amb autoritat de comandament, demanessin sistemàticament als soldats que aniquilessin el poble de Gaza és una prova convincent de la incitació explícita i pública al genocidi. Les proves indiquen, a més, que aquesta incitació genocida ha estat internalitzada i duta a terme pels soldats sobre el terreny.

Una de les meves principals i més importants conclusions és que els dirigents executius i militars i els soldats d'Israel han distorsionat intencionadament les normes fonamentals del dret internacional humanitari.³ Ho han fet, per exemple, amb el principi de distinció i el de proporcionalitat i precaució, en un intent de legitimar la violència genocida contra el poble palestí, modificant deliberadament les definicions d'*escuts humans*, *ordres d'evacuació*, *zones segures*, *danyos col·laterals* i *protecció mèdica*.

Israel ha distorsionat la terminologia definida pel dret internacional humanitari amb la intenció d'ocultar les seves accions i agressions al poble palestí. Per tant, només es pot deduir que, darrere d'aquesta tergiversació terminològica —en què aquests conceptes s'empren d'una manera tan laxa que els despulla del seu contingut normatiu i els converteix en un simple «camuflatge humanitari»—,

3 El dret internacional humanitari és un conjunt de normes que, per raons humanitàries, intenta limitar els efectes dels conflictes armats. També se l'acostuma a anomenar «dret de la guerra» i «dret dels conflictes armats», i és part del dret internacional, que regula les relacions entre els estats. Cobreix dos àmbits: 1) La protecció de les persones que no participen o que ja no participen en les hostilitats. 2) Una sèrie de restriccions dels mitjans de guerra, especialment les armes, i dels mètodes de guerra, com són certes tàctiques militars. Vegeu www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/es/assets/files/other/dih.es.pdf.

hi ha la intenció d'ocultar una política estatal de violència genocida contra els palestins.

Per exemple, en difuminar la distinció entre *civils protegits*, *infraestructura civil* i *combatents* com a objectius militars legítims, Israel ha caracteritzat efectivament tota la població civil de Gaza com a «escuts humans» o «còmplices terroristes». Aquelles persones que van aconseguir desplaçar-se cap al que Israel va definir com a «zones humanitàries segures» han estat objecte de nous atacs, i els seus morts i ferits han estat justificats per Israel com a «danys col·laterals». Si prenem en consideració l'afirmació, repetida sistemàticament, que Hamàs ha utilitzat els hospitals com a «centres d'operacions», podem deduir que Israel sembla estar operant sota la premissa que si una mentida es repeteix prou temps, la gent se la creurà.

En definitiva, Israel s'ha servit d'aquest camuflatge del dret internacional humanitari per provar de caracteritzar tota la població palestina i la infraestructura de Gaza que sustenta i salva vides com un objectiu militar, un lloc que pot ser atacat i destruït. D'aquesta manera, Israel ha intentat legitimar, per exemple, la devastació de la infraestructura mèdica de Gaza, que ha causat milers de morts addicionals, lesions i traumes que han canviat la vida de tots els seus habitants. Així doncs, s'ha distorsionat el dret internacional humanitari per justificar una guerra d'aniquilació.⁴

4 Al seu informe, Albanese ho explica de la manera següent: una característica fonamental de la conducta d'Israel des del 7 d'octubre ha estat la intensificació de la deshumanització dels palestins, un grup protegit per la Convenció per a la Prevenció i la Sanció del Delicte de Genocidi. Israel ha utilitzat la terminologia del dret internacional humanitari per justificar l'ús sistemàtic de la violència letal contra els civils palestins i la destrucció generalitzada d'infraestructures vitals. Ho ha fet desplegant conceptes del dret internacional humanitari com *escuts humans*, *danys col·laterals*, *zones segures*, *ordres d'evacuació* i *protecció mèdica* d'una manera tan permissiva que els ha despullat del seu contingut normatiu, ha subvertit la seva finalitat protectora i, en última instància, ha erosionat la distinció entre civils i combatents

En vista del que he exposat, considero que hi ha motius raonables per creure que s'ha arribat al llindar marcat per l'article II de la Convenció per a la Prevenció i la Sanció del Delicte de Genocidi pel que fa als palestins com a grup humà a Gaza. Aquest article especifica clarament que s'entén per genocidi una sèrie d'actes perpetrats amb la intenció de destruir, totalment o parcialment, un grup nacional, ètnic, racial o religiós. I en el cas d'Israel es dedueix que hi ha hagut la intenció de cometre, almenys, tres de les accions recollides en la Convenció: matar membres del grup, causar-los greus danys físics i mentals i imposar deliberadament al grup condicions de vida que condueixin a la seva destrucció física total o parcial.

El genocidi a Gaza constitueix l'etapa més extrema d'un llarg procés colonial d'eliminació dels palestins nadius de la seva terra. Durant més de setanta-sis anys, aquest procés ha oprimint els palestins com a poble de totes les formes imaginables, aixafant el seu dret inalienable a l'autodeterminació demogràfica, territorial, cultural, econòmica i política. Israel ha intentat desplaçar-los, expropiar la seva terra i altres recursos i, en última instància, reemplaçar-los. La nostra amnèsia colonial, la dels occidentals, ha perdonat aquest projecte colonial d'Israel, que comença amb la violenta història del naixement mateix de l'Estat d'Israel fins a la seva ocupació efectiva abans de 1967, el setge, el tancament i l'apartheid paralitzador des de 1993⁵ i les operacions militars contra Gaza des de 2007.

El món constata ara l'amarg fruit de deixar actuar Israel amb aquesta impunitat. És una tragèdia anunciada. I mentre la Cort Internacional de Justícia deliberi i la Cort Penal Internacional investigui, és la meva responsabilitat recordar a tothom, i especialment als estats, que la Convenció per a la Prevenció i la Sanció del Delic-

en les accions israelianes a Gaza. L'informe pot consultar-se a www.clasco.org/wp-content/uploads/2024/04/Anatomia-de-un-Genocidio.pdf.

5 Any de la signatura dels Acords d'Oslo.

te de Genocidi inclou una norma *ius cogens* i una obligació *erga omnes* —que significa que és d'obligat compliment i té abast a tots els estats, hagin signat o no la Convenció— de prevenir els actes de genocidi, una realitat que la Cort Internacional de Justícia va reconèixer com a plausible fa tres mesos.

Ara és el moment de reaccionar. La comunitat internacional no pot continuar ignorant el projecte d'Israel d'alliberar Palestina dels palestins desafiant el dret internacional i el fracàs del món a l'hora de passar comptes amb Israel. La negació de la realitat i el manteniment de la impunitat i l'excepcionalisme d'Israel ja no són viables, especialment després de les resolucions més recents: la primera del Consell de Seguretat, que exigeix un alto el foc⁶ i és vinculant, i la segona del Consell de Drets Humans de fa uns dies sobre un embargament d'armes a Israel.⁷ Demano a tots els estats que compleixin amb les seves obligacions, començant per la imposició d'un embargament d'armes i sancions a Israel per tal de garantir que aquesta situació no torni a repetir-se.

Moltes gràcies.

IGNASI BERNAT: Moltíssimes gràcies, relatora. Estic segur que, en totes les sales i universitats que participen en aquest acte —ho veig en alguns vídeos—, la gent està aplaudint. Moltíssimes gràcies, de veritat, per haver trobat temps per estar avui amb nosaltres i també per la feina que estàs fent.

6 Resolució 2728 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides, de 25 de març de 2024, que exigeix un alto el foc immediat durant el mes sagrat del ramadà que condueixi a un alto el foc sostenible i perdurable.

7 El 5 d'abril de 2024, el Consell de Drets Humans de l'ONU aprovava una resolució per «cessar la venda, la transferència i el desviament d'armes, municions i altres equips militars a Israel, la Potència ocupant [...] per evitar noves violacions del dret internacional humanitari i violacions i abusos de drets humans».

Sé que tens poc temps, però a nosaltres, treballadors i estudiants de les diferents universitats, ens agradaria fer-te un parell de preguntes en relació amb el que comentaves: el moment és ara, no podem continuar esperant, i sabem que la història farà la seva feina i el dret internacional hauria de fer-la. Però, com a treballadors d'institucions públiques i com a part de la societat civil, ens agradaria preguntar-te: si el genocidi és una greu violació de les normes imperatives del dret internacional —crim de crims, has dit—, si aquest mateix dret obliga els estats a cooperar per posar fi a aquest crim per mitjans lícits, i si per aquests estats cal entendre totes les institucions d'aquests estats, què podem fer des de les universitats, què hauríem de fer?

Abans he llegit algunes de les demandes que hem plantejat a la Conferència de Rectors de les Universitats Espanyoles (CRUE). Què més creus que hauríem d'afegir a les nostres reivindicacions?

És a dir, d'una banda: què podem fer des de les universitats? I per l'altra: com creus que les universitats —i potser hauríem d'estendre-ho a la societat civil— podem millorar les nostres reivindicacions?

FRANCESCA ALBANESE: Moltes gràcies. Intentaré estar amb vosaltres tot el temps que pugui.

Jo crec que és important recordar que la finalitat principal de la universitat no és examinar i atorgar títols als estudiants. La universitat és un lloc de formació excelsa, intel·lectual, on es fomenta la capacitat crítica, però també ha de formar els ciutadans i les ciutadanes en responsabilitats cíviques, sense importar la disciplina que es tracti.

Hi ha un sentit de la responsabilitat que hauria de ser transversal a totes les disciplines, les enginyeries, les ciències jurídiques, la medicina, en tot el que fem. I el que està passant a Gaza ens insta a reaccionar com a pensadors, com a professors, com a estudiants, com a treballadors. És una qüestió d'humanitat.

Fa molt temps que a les universitats —sé que no és un problema a Espanya, perquè l’he visitat i sé que, a més, teniu una societat civil organitzada— hi ha una consciència política molt forta de connexió amb la problemàtica de Palestina. Però és important elevar aquesta consciència i transformar-la en acció, perquè hi ha altres llocs, altres universitats, sobretot en el món occidental, on es prohibeix parlar de Palestina.

En primer lloc, és essencial crear una xarxa per protegir les universitats com a espai de cultura i de formació de consciència cívica. En segon lloc, acabo de visitar Galway, una universitat amb la qual treballo molt, i he vist que estan impulsant una iniciativa per declarar la Universitat de Galway *apartheid free*, això és, zona lliure d’apartheid, la qual cosa em sembla una idea fenomenal perquè, per exemple, al principi de la meua intervenció he esmentat la Dorothy, la meua col·lega del grup de treball sobre la discriminació contra dones i nenes, que ha fet una feina colossal per utilitzar el concepte d’apartheid en el cas de l’Afganistan. Encara hi ha moltes societats que viuen sota un sistema d’apartheid i ara entenem el cas de Palestina.

Sud-àfrica va donar al món la paraula *apartheid*, que descriu un sistema on una part de la població exerceix una dominació sobre un altre grup de població —la Convenció sobre el crim d’apartheid diu «racial», però pot ser qualsevol altre tipus de dominació, no únicament la racial— amb la finalitat de sotmetre’l, violant els seus drets fonamentals.

Així, aquesta iniciativa de declarar les universitats *apartheid free* —amb totes les universitats que teniu ara a Espanya—, de constituir una xarxa espanyola d’universitats *apartheid free*, té una significació simbòlica, però també unes implicacions pràctiques concretes. Per exemple, suspendre totes les relacions, qualsevol cooperació entre les universitats i les empreses i institucions que tinguin relació amb assumptes militars i armamentistes d’Israel.

També hi ha ara la necessitat de revisar —una cosa que sempre m'ha fet por, però que ara cal considerar— el que proposa el moviment de boicot, desinversió i sancions (BDS): un boicot de les institucions acadèmiques. Jo sempre he tingut dubtes respecte a exercir aquest tipus d'accions en l'acadèmia, però ara, davant del genocidi, veure universitats israelianes que no s'hi posicionen en contra i, al mateix temps, ataquen els professors que intenten protestar en solidaritat amb les víctimes, no només palestines, no és tolerable.

Per tant, crec que és el moment que aquesta xarxa també es plantegei emprendre accions en aquest sentit. Així les universitats poden convertir-se en una veu que influeixi sobre la política del seu Govern, del Govern espanyol, que no és dolenta —jo sempre ho dic: Espanya, com Irlanda, és un dels pocs països d'Europa que poden fer coses—. Amb aquesta societat civil, amb aquests acadèmics, amb aquests estudiants, esteu preparats per anar molt més enllà.

IGNASI BERNAT: Moltíssimes gràcies per la resposta. Jo crec que acabes de suggerir un bon canvi de nom per a la nostra xarxa i segurament ho debatrem en la pròxima reunió.

Per posar-hi una mica de context, i perquè potser avui hi ha més gent escoltant-nos que en altres ocasions, és important explicar que aquesta xarxa va sorgir precisament dels treballadors, perquè les direccions dels departaments i molts rectorats van fer tot el possible perquè no se sentissin les veus crítiques i dissidents dins de la universitat respecte al que succeeix avui a Palestina.

És evident que això no passa només a l'Estat espanyol. Hem vist aquests dies que Nancy Fraser, una persona de gran talla intel·lectual, ha estat cancel·lada en una universitat alemanya precisament per defensar els drets del poble palestí. Jo crec que, sens dubte, les universitats —com tu bé deies— tenen un rol fonamental en la percepció pública del que hauríem de fer.

Agraïm molt la teva presència avui aquí. Crec que ho has dit molt clar: és el moment d'actuar. Nosaltres, com a universitats, tenim el deure d'actuar immediatament, almenys com a treballadors, i també hem d'exigir que el Govern d'Espanya se sumi a aquesta demanda davant la Cort Internacional, com ja ha fet Irlanda, per donar suport a la causa plantejada per Sud-àfrica. Crec que aquestes són les nostres tasques.

De nou, vull donar-te la paraula per si vols afegir-hi alguna cosa més, abans de passar-la als diferents campus de tantes universitats que, com has vist, han fet un esforç molt important perquè aquest esdeveniment es pogués seguir des de tants llocs.

De nou, la paraula és teva, Francesca.

FRANCESCA ALBANESE: No, no, gràcies. Jo prefereixo donar la paraula a uns altres. Disculpa, què passarà ara?, què ve a continuació?

IGNASI BERNAT: Com que hi participen tants centres i campus, hem organitzat esdeveniments en cada lloc, on després de la teva intervenció se seguirà l'acte de manera presencial amb professors, alumnes, acadèmics, convidats i periodistes, per poder debatre com ha de procedir la xarxa en un futur immediat.

FRANCESCA ALBANESE: Ja ho entenc. Llavors jo no soc l'estrella del dia, n'hi ha moltes altres.

IGNASI BERNAT: Tu ets l'estrella, no ho dubtis, Francesca.

FRANCESCA ALBANESE: No, no, no. De debò, haig de tornar a Espanya perquè m'hi sento com a casa, més que a Itàlia ara. Així que, si us plau, continueu, perquè, com dic sempre —a veure si em surt en espanyol—, ara és el moment de renunciar, tots, a una part del confort que tenim perquè un altre poble no hagi de renunciar a tot.

I amb això us agraeixo moltíssim la invitació a participar en aquest acte. Ens veurem aviat.

IGNASI BERNAT: Francesca, t'esperem en tots els campus de l'Estat espanyol. Saps que, en tots, quan vinguis, hi tens una casa, de manera que esperem tenir-te també presencialment. I, de nou, molt d'ànim amb la feina que estàs fent. Coneixem les constants pressions que pateixes i per això t'animem a continuar. Moltíssimes gràcies.

SEGONA PART

Introducció a la segona taula

MARTA VENCESLAO
Facultat d'Educació
Universitat de Barcelona

Bon dia a totes i tots. Com a membre del Grup de Recerca en Estadística, Econometria i Salut (GRECS), que fa d'amfitrió d'aquest acte, us donem la benvinguda. Agraïm enormement la vostra assistència, així com la presència institucional del degà de la Facultat de Geografia i Història, el Dr. Piqueras. També volem fer arribar un agraïment molt especial, com no podia ser d'una altra manera, a totes les persones que han fet possible l'acte d'avui.

Quan fa a penes tres mesos vam començar-ne els preparatius, no esperàvem que aquesta conferència acabés tenint una envergadura pel que fa a l'assistència i la repercussió d'aquestes dimensions. A l'inici érem tan sols tres universitats i ara som quaranta-cinc, les que formem la Xarxa Universitària per Palestina (RUxP).

La RUxP va néixer amb la voluntat, en primer lloc, de mobilitzar la comunitat acadèmica davant el genocidi de Palestina i la destrucció del seu sistema universitari. Des del 7 d'octubre, segons dades del Ministeri d'Educació palestí actualitzades el 12 de març de 2024, l'exèrcit israelià ha assassinat 231 acadèmics i 4.327 estudiants, i ha bombardejat 11 universitats i 12 biblioteques. El segon propòsit de la Xarxa va ser obrir espais de reflexió (i acció) sobre l'abast d'aquest punt de no retorn que suposa assistir, a través de les pantalles dels nostres telèfons mòbils, a un genocidi en

directe en el qual són les mateixes víctimes les qui relaten el seu extermini.

Com a comunitat acadèmica estem obligats a obrir un interrogant sobre aquest tema: què ha de dir (i fer) la universitat davant la barbàrie? Aquesta és una pregunta de naturalesa ètica, política i científica, camps tots ells subsumits els uns en els altres. Antonio Gramsci, com altres pensadors indispensables, va assenyalar que la ciència és una activitat eminentment política. D'aquesta manera, no podem justificar la inacció de les nostres autoritats acadèmiques sota l'argument espuri que ciència i política són àmbits escindits. Ara més que mai, no prendre partit és prendre partit. El silenci i la passivitat és complicitat, no sols indiferència.

Els qui formem la RUxP demanem als nostres equips rectorals respectius, a la Conferència de Rectors i Rectores de les Universitats Espanyoles (CRUE) i al Ministeri de Ciència, Innovació i Universitats que compleixin amb els seus propis estatuts en matèria de respecte als drets humans. En concordança amb això exigim:

- 1) Una condemna clara i explícita de la destrucció deliberada de les universitats palestines a la Franja de Gaza i dels atacs a professors, estudiants i personal universitari duts a terme per Israel.
- 2) Un alto el foc immediat i permanent que permeti totes les intervencions humanitàries necessàries a la Franja de Gaza.
- 3) La dotació de recursos econòmics per a la recepció i protecció d'estudiants i personal acadèmic de Palestina i per a la participació en la reconstrucció de les universitats de Gaza, així com l'adopció de mesures per part de les universitats espanyoles per contribuir a la recuperació dels centres i programes d'ensenyament palestins.
- 4) La suspensió de la cooperació amb institucions acadèmiques, empreses i centres associats públics o privats israelians mentre

Israel continui atacant la població palestina, tant a Gaza com a Cisjordània, i incomplint les seves obligacions com a força ocupant.

- 5) La ruptura de relacions diplomàtiques amb Israel per part del Govern d'Espanya, així com la suspensió de l'Acord d'Associació UE-Israel per incompliment de les seves clàusules en matèria de respecte als drets humans, la detenció i el bloqueig immediat pel Govern d'Espanya de tot subministrament d'armes a Israel i la rescissió de totes les relacions comercials amb Israel.

Theodor Adorn es va preguntar si després d'Auschwitz la poesia continuaria sent possible. Avui aquest interrogant retorna amb força. Serà possible la poesia després de Gaza? No ho sabem. Tal vegada sí. Aquesta és la nostra obligació: fer-la possible. Seguint aquest camí, concloc amb la paraula poètica de Wislawa Szymborska:

Vietnam

Mujer, ¿cómo te llamas? —No sé.
¿Cuándo naciste, de dónde eres? —No sé.
¿Por qué cavaste esta madriguera? —No sé.
¿Desde cuándo te escondes? —No sé.
¿Por qué me mordiste el dedo cordial? —No sé.
¿Sabes que no te vamos a hacer nada? —No sé.
¿A favor de quién estás? —No sé.
Estamos en guerra, tienes que elegir. —No sé.
¿Existe todavía tu aldea? —No sé.
¿Estos son tus hijos? —Sí.

L'horror, l'horror, l'horror

MANUEL DELGADO
Universitat de Barcelona

No puc deixar de començar la meva aportació a aquesta taula agraint la tasca de la Xarxa Universitària per Palestina, l'organització que, després de mesos de feina, ha aconseguit que tingui lloc aquesta trobada, en la qual professors i professors d'universitats de l'Estat espanyol proclamem avui no sols la nostra indignació davant l'holocaust del poble palestí, sinó la vergonya pel silenci còmplice de les nostres respectives institucions acadèmiques, vergonya que ens neguem a compartir. Cadascuna i cadascun de nosaltres podria aportar testimonis de la indiferència, si no hostilitat disfressada d'equidistància, de departaments, facultats i rectorats davant la denúncia de la destrucció de tota mena d'universitats i centres de recerca palestins i l'assassinat de milers de membres del seu alumnat i el seu professorat. Una denúncia que hem hagut de fer sovint en solitari o amb suports minoritaris i aïllats. En aquest sentit, em sento orgullós que els departaments d'Antropologia de la Universitat de Barcelona i la Universitat Autònoma de Barcelona, així com l'Institut Català d'Antropologia, hagin estat entre les instàncies científiques catalanes que s'han pronunciat contra el terrorisme de l'Estat israelià amb claredat i contundència.

Em correspon intervenir oferint un punt de vista propi de la disciplina a la qual serveixo el millor que sé i puc, que és l'antropologia.

Si haig d'assumir aquesta representació, ha de ser evocant —gairebé invocant— un company, amic i, sobretot, sempre mestre: en Joan Frigolé. Avui parlem de genocidi, a la llum —més ben dit, a l'ombra sinistra— de la catàstrofe que està provocant l'Estat d'Israel a Gaza. El 2003, fa més de dues dècades, en Joan Frigolé, sense la urgència que ens aplega avui, va escriure un llibre que és imprescindible recuperar en aquests moments: *Cultura y genocidio*.

Frigolé comença la seva obra recordant-nos que *genocidi* és un terme encunyat per Raphael Lemkin, jurista polonès, amb el qual, l'any 1944, resumia en forma de concepte l'anihilació d'una nació o d'un grup ètnic. Diu Lemkin:

[...] el genocidi no significa necessàriament la destrucció immediata d'una nació, excepte quan es duu a terme mitjançant l'assassinat massiu de tots els seus membres. Es refereix més aviat a un pla coordinat de diferents accions que pretén la liquidació de les bases fonamentals de la vida dels grups nacionals per tal d'aniquilar-los. Els objectius de tal pla serien la desintegració de les institucions polítiques i socials, de la cultura, de la llengua, dels sentiments nacionals, de la religió, i de l'existència econòmica dels grups nacionals, i la destrucció de la seguretat personal, la llibertat, la salut, la dignitat i fins i tot les vides dels individus pertanyents a aquests grups.

A partir d'aquesta definició, Joan Frigolé ens convidava a abordar els genocidis des de l'antropologia, és a dir, atenent no sols a la seva dimensió històrica, política o econòmica, sinó sobretot subratllant les seves implicacions culturals, és a dir, el sistema de representació i acció del qual forma part i en el qual troba no tant les seves causes com el seu significat.

Joan Frigolé ens fa reconèixer que és fàcil que ens produeixi estupefacció la manera com els genocides han imaginat i executat accions per anar més lluny de qualsevol límit moral o humà. La mons-

truositat dels genocidis han empès el límit de la crueltat fins a un punt mai imaginat. Sembla que no es pugui anar més enllà, que ja no sigui possible ampliar l'àmbit de la crueltat i de l'acarnissament. L'espant paralitza la comprensió. Considerar el genocidi com un fruit de la barbàrie o de la crueltat inherents a una naturalesa humana abstracta estimula el pessimisme o el fatalisme. Totes dues actituds ens deixen inermes, sense saber què dir. Aquest sentiment és un obstacle que cal vèncer de cara a copsar el sentit de tantes massacres massives com hi ha hagut en la història i de les quals ara ens trobem amb la seva darrera expressió —per desgràcia, hem de dir que probablement per ara.

Però, en contra d'aquesta impressió superficial, els genocidis no responen al que podria definir-se com un rampell irracional a què s'abandonen certs éssers o grups humans embogits. En Joan Frigolé ens fa veure que els genocidis són resultat de decisions polítiques que es prenen sota la lògica de l'estat nació. Cal entendre el genocidi més enllà del racisme o l'odi ètnic o religiós, com podria interpretar-se ara en el cas palestí. Desemascarant aquesta visió, un genocidi expressa la cultura dels estats i, en particular, del projecte colonial o imperial en què poden involucrar-se.

L'exemple del treball d'en Joan Frigolé ens mostra el tipus d'aportacions que poden fer-se des de l'antropologia a determinats fets de la història i de l'actualitat. El que l'antropologia social pot dir de la carnisseria que coneix ara el món a Palestina és que no és un fet nou. Ben al contrari. També aquí l'antropologia desvela que tot el que passa ara ja havia passat abans, que és allò vell que s'amaga darrere del que és aparentment nou, perquè és justament això, un fet cultural, que, al capdavall, vol dir inercial.

Inercial és que Israel es comporti com el que és, un estat, com tots els estats nació moderns, obsessionat pel control del seu territori i l'eliminació o el sotmetiment de les heterogeneïtats humanes que absorbeix. Inercial és aquest darrer capítol del lustre i mig d'ocupació

sagnant dels territoris palestins per un estat laic al servei dels interessos dels Estats Units i les potències occidentals. Inercial és aquesta mostra que actualitza com s'han concretat segles d'expansió colonial i imperialista d'Occident arreu del món, farcida d'atrocitats massives com les que ara veiem repetides a Palestina. I, per cert, inercial també és la covardia i la pusillanimitat de les nostres autoritats científiques, que quan convé fan l'elogi de la vocació crítica de la universitat i quan convé se n'obliden i es mostren servils. Ofèn recordar que els nostres rectors van demostrar la seva sensibilitat davant les injustícies internacionals abocant-se amb expressions de simpatia i solidaritat amb Ucraïna fa ben poc, i ara callen.

Però potser convindria anar més lluny a fi de reconèixer quina és la naturalesa última del metòdic projecte israelià de devastació de la terra palestina i extermini dels seus habitants. Aquesta mirada també forma part de les lògiques inercials del colonialisme i està expressada en la conclusió de Kurtz, el personatge d'*El cor de les tenebres* de Joseph Conrad, a la qual arriba el seu informe per a la Societat Internacional per a la Supressió dels Costums Salvatges: «exterminate all the brutes» («exterminen els salvatges»). L'Estat d'Israel està aplicant aquesta ordre i ho fa, com Kurtz, en nom del progrés i la civilització que representa a la zona, ja que és, diuen, l'únic règim democràtic a l'Orient Mitjà.

L'obra de Conrad ens interessa perquè desvela l'essència del sistema colonial, si no d'una minoria que arreu del món i des de fa molt exerceix i imposa la seva voluntat i els seus interessos per mitjà de la violència, el despotisme i la crueltat. El personatge de Kurtz a la novel·la ens recorda un dels personatges de la pel·lícula cubana *Memorias del subdesarrollo*, de Tomás Gutiérrez Alea, del 1962. El film retrata els diferents actors del que havia estat el règim de Fulgencio Batista a Cuba: el financer, l'intel·lectual, el capellà, el polític. Jutjats per un tribunal, cap d'ells es considerava reflectit en els crims en què se sustentava la dictadura. Aleshores, ens fa aturar en un altre perso-

natge fonamental per a la tirania: l'assassí torturador. «En ell», ens diu el narrador, «està la veritat del sistema».

Kurtz és això: la veritat del sistema. Del que ens parla la novel·la de Conrad és realment del cor de les tenebres d'Occident, que són les tenebres d'una estructura sense cor. El genocidi del poble palestí és la veritat velada de les societats i els governs dels països del capitalisme avançat, els mateixos que s'exhibeixen com a models de civilitat democràtica i com a campions planetaris dels drets humans i de la pau. Darrere o sota el seu virtuosisme i els alts valors que proclamen encarnar, el que hi ha són els milers de criatures esbocinades per les bombes que els israelians estan llançant sobre Gaza.

Com un mirall que ens retorna l'autèntic rostre de l'ordre capitalista del món, Gaza és una realitat que, com la de tots els genocidis als quals en Joan Frigolé dedica el seu llibre, ens costa o no podem ni mirar ni pensar. Per això les nostres autoritats universitàries poden fer com si la mort d'un poble i la destrucció d'un país sencer no interpel·lessin la seva hipòcrita neutralitat acadèmica i els seus coneixements covards. Però tampoc els i les que ens apleguem aquí i en altres llocs contra aquella carnisseria podem fer-nos prou la idea del que és allò. Si ho sabéssim, si ens fos permès acostar-nos-hi prou, descobriríem com de fosc i brut és tot el que fa possible el nostre confort civilitzat. Aleshores entendríem les darreres paraules de Kurtz abans de morir, que sintetitzen la seva missió com a vigilant i garant de la nostra prosperitat com a occidentals: «L'horror! L'horror! L'horror!».

*El control de l'aigua
com a eina colonitzadora¹*

ROSER RODRÍGUEZ CARRERAS

Departament de Geografia
Universitat de Barcelona

M'agradaria començar la intervenció explicant una anècdota que em va passar a principis d'aquest segon semestre en una assignatura metodològica que estic impartint. Per introduir l'assignatura vaig fer la pregunta següent a l'alumnat: per què i per a qui fem recerca a les universitats? La resposta que em van etzibar va ser que en fèiem per a la mateixa gent de l'acadèmia, com un acte purament endogàmic. L'alumnat va comentar, entre altres coses, el tipus de llenguatge que fem, sovint allunyat de la gent del carrer. L'impacte que em va causar la seva afirmació va ser majúscul perquè... on queda la funció social, transformadora, emancipadora de les universitats?

Vaig explicar-los que fem recerca, evidentment, responnent a un interès personal i acadèmic, però també col·lectiu, amb diferents propòsits que van del coneixement a la denúncia o la possible intervenció sobre els fets socials que investiguem. Tanmateix, vaig pensar que l'alumnat és molt intel·ligent, perquè la seva resposta reflecteix la deriva obsessiva per les mètriques, els rànquings i les indexacions que fa temps que guia les universitats. És el resultat del capitalisme acadèmic, que fa necessari el pagament per accedir al contingut de

¹ Part d'aquest text ha estat publicat per la mateixa autora al blog de la Taula del Llobregat: <https://taulallobregat.org/genocidi-fent-servir-laigua/>.

les revistes científiques o a l'inrevés, pagar per publicar i que el contingut sigui d'accés obert. Rangs, quartils, impacte, tota una mètrica perversa que està fent perdre el sentit crític i de denúncia de la gent de l'acadèmia.

Per sort, actes com el d'avui omplen de sentit la nostra labor i reforcen la convicció que una altra universitat no només és possible, sinó que és molt necessària.

A les universitats cal poder parlar de tot sense incomodar-se. Hi ha qui pretén aïllar l'activitat acadèmica de la política o la ideologia sota el pretext de mantenir una suposada neutralitat, però això és molt difícil. En primer lloc, perquè l'activitat científica és una activitat social influenciada tant per les motivacions, la ideologia i els valors de les persones que investiguem com pel context social i les relacions de poder que l'envolten (Blaxter, 2005). Quan el fet investigat té connotacions ètiques, la gent que investiga es posiciona ideològicament, cosa que no es contradiu amb el rigor metodològic. I, finalment, perquè tot és política: les nostres opcions vitals, decisions i accions del dia a dia també ho són. Venir a aquesta facultat amb transport públic o amb un vehicle privat, per exemple, és política. Que tot ho sigui no és contradictori, com deia fa un moment, amb el rigor a l'hora d'investigar. Per això mateix és important ser transparent i explicitar el punt de vista ideològic i polític del qual partim.

Caldria poder debatre i analitzar, com feia Manuel Delgado recuperant la publicació de Joan Frigolé (2003), conceptes com *genocidi* i això no hauria de fer posar nerviós ningú. Crec que també és necessari poder aprofundir en l'estudi de les relacions socials i econòmiques injustes entre regions, estats i grups humans, en els impactes, les limitacions i les crisis del sistema capitalista, en les causes, les formes d'implementació i les conseqüències de les diferents fases del capitalisme, entre elles les del colonialisme. Fixeu-vos que aquest concepte, definit com a apropiació d'un territori i dels seus recursos juntament amb el sotmetiment i l'extermini de la seva població local

via conquesta militar (Franquesa i Cairó, 2019), s'ajusta força al que ha explicat la relatora de les Nacions Unides, Francesca Albanese.

M'agradaria aclarir que no soc cap experta en el tema que ens ocupa, però com a geògrafa he anat fent un cert seguiment de la qüestió de l'aigua en aquest territori. És un cas d'apropiació i control dels recursos i exemplifica la situació colonial que pateix el poble palestí. Un informe redactat per la Fundació Solidaritat UB afirma que l'accés insuficient a l'aigua potable i les deficiències en la xarxa d'abastiment d'aigua i en les infraestructures de sanejament produeixen al món més mortalitat —per les malalties que se'n deriven— que una guerra, però, en canvi, aquesta és una crisi silenciosa i poc mediatitzada que «toleren aquells amb els recursos, la tecnologia i el poder polític per resoldre-la» (Jiménez Luque, 2009: 33).

El control i l'apropiació dels recursos hídrics i la manca d'inversions en les infraestructures d'abastiment d'aigua i de sanejament en territori palestí esdevenen elements estructurals del colonialisme d'assentament que ha practicat l'Estat d'Israel des de la dècada dels cinquanta i són part del rerefons històric que desemboca en l'actual massacre a Gaza. Podrien ser considerats elements que ajuden a entendre —com assenyalava la relatora— el genocidi com un procés, amb diferents fases i intensitats.

De fet, des de l'octubre del 2023 el control dels recursos hídrics ha arribat a l'extrem de deixar la població de Gaza pràcticament sense aigua potable. Segons diversos informes, com el de Health Cluster, de l'Organització Mundial de la Salut,² i el de l'Agència de les Nacions Unides per a la Població Refugiada de Palestina,³ només un conducte dels tres que subministren aigua d'Israel a Palestina (encara que tots

2 <https://reliefweb.int/attachments/a4b1eefa-3717-4407-8101-bba6df81f488/HealthWASH-Advocacynoteonpublichealthcatastrophe-Final.pdf>.

3 <https://unrwa.es/actualidad/noticias/el-agua-esta-siendo-usada-como-arma-de-guerra-en-gaza-2/>.

tres només aporten el 7% d'aigua potable) està funcionant en un 47% del total de la seva capacitat, mentre que els altres dos estan fora de servei; dues de les tres principals dessaladores funcionen parcialment, mentre que una està inactiva; únicament el 17% dels pous d'aigua subterrània estan operatius, ja que trenta-nou han estat destruïts i noranta-tres estan malmesos de forma greu o moderada; des del novembre del 2023 els municipis no tenen capacitat per analitzar la qualitat de l'aigua ni combustible per gestionar els residus sòlids.

Tot això està generant la proliferació de malalties diarreïques, dèrmiques i hepatitis A, associades a la manca d'aigua potable i de sanejament entre la població de la Franja de Gaza. Alhora, els danys en les infraestructures sanitàries minven la capacitat per diagnosticar i tractar els brots i dificulten informar-ne i conèixer l'abast del seu impacte sobre la salut humana.

El 19 d'octubre de 2023⁴ un grup d'experts membres de l'organisme anomenat Procediments Especials de les Nacions Unides, que s'encarrega d'informar i assessorar sobre els drets humans des

4 <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2023/10/gaza-un-experts-decry-bombing-hospitals-and-schools-crimes-against-humanity>.

d'una perspectiva temàtica o de país, alertaven que els talls en el subministrament d'aigua, aliments o electricitat que pateix la població de la Franja de Gaza per part d'Israel podien ser considerats un crim de guerra i esdevenir un delicta de genocidi.⁵ I recordaven que el Consell de Seguretat de les Nacions Unides ha condemnat reiteradament l'ús de la inanició de civils com a mètode de guerra. També explicitaven que la denegació d'ajuda humanitària i la privació als civils dels objectes necessaris per sobreviure són una violació del dret internacional humanitari i penal.

Sobre el dret a l'aigua i l'ús d'aquesta com a arma de guerra potser caldria recuperar algunes resolucions, protocols i determinacions de caràcter internacional que ajudin a contextualitzar el que assenyalen els experts esmentats. Per exemple, l'any 2010 l'Assemblea General de les Nacions Unides reconeixia oficialment (Resolució A/RES/64/292) el dret humà a l'aigua i al sanejament perquè assumia que són elements essencials per a la realització de tots els drets humans; la Resolució A/HRC/RES/15/9 del mateix any del Consell de Drets Humans de les Nacions Unides determinava que el dret a l'aigua i al sanejament era legalment vinculant per als estats, i la Resolució A/HRC/RES/27/7, del 2014, exhortava els estats a fer-ho efectiu.

Pel que fa al dret a l'aigua en els conflictes bèl·lics i en relació amb el cas de les conques hidrogràfiques compartides, el Protocol Addicional I als Convenis de Ginebra de 1949,⁶ relatiu a la protecció de les víctimes dels conflictes armats internacionals i aprovat el 1977, especificava que no es pot deixar la població desproveïda d'aliments ni d'aigua, de manera que pateixi fam o es vegi obligada a desplaçar-se (art. 52.3*b*). Tampoc no es pot atacar, sostroure o inutilitzar béns in-

5 Es pot llegir aquesta notícia: <https://unrwa.es/actualidad/noticias/el-agua-esta-siendo-usada-como-arma-de-guerra-en-gaza-2/>.

6 <https://www.icrc.org/es/doc/assets/files/publications/icrc-003-0321.pdf>.

dispensables per a la supervivència de la població civil, com ara les instal·lacions i reserves d'aigua potable o les obres de reg (art. 54.2). Amb referència a la protecció del medi ambient, el Protocol inclou la prohibició d'usar mètodes de guerra que malmetin el medi natural i comprometin la salut i la supervivència de la població (art. 55).

D'altra banda, l'any 2002 va entrar en vigor l'Estatut de Roma de la Cort Penal Internacional,⁷ que en l'article 7 defineix els *crims de lesa humanitat* i, en concret, descriu l'extermini (apartat 2b) com una imposició intencional de condicions de vida com la privació d'accés a aliments i medicaments amb l'objectiu de destruir una part de la població. També són interessants els articles 6, corresponent al delictes de genocidi, i 8, sobre els crims de guerra.

Malauradament, cal recordar que el control de l'aigua per part de la potència ocupant i les privacions que pateix la població palestina a l'hora d'accedir a l'aigua en quantitat i qualitat suficients, fa dècades que es produeixen. Com he dit abans, formen part de l'estratègia colonial d'Israel, basada en una manca d'inversió en les infraestructures d'aigua i sanejament en territori palestí i en el bloqueig sistemàtic perquè els palestins no puguin accedir físicament a les fonts naturals d'aigua ni emmagatzemar l'aigua de pluja.

Des que l'any 1953 Israel va planificar la construcció d'un aqüeducte nacional amb l'objectiu d'irrigar el desert del Nègueb desviant aigua del tram superior del riu Jordà, es van generar fortes tensions amb els països veïns. Tot i això, l'any 1964 l'aqüeducte ja estava acabat i, un cop guanyada la Guerra dels Sis Dies el juny del 1967, Israel controlava gairebé tots els afluents del riu Jordà i l'aigua subterrània de Cisjordània. Des de llavors, ha tingut lloc un procés lent però constant de colonització de terres per part d'Israel amb l'objectiu d'anar separant els palestins de la riba del Jordà, fins al punt que els és prohibit d'agafar aigua del Jordà i perforar-hi pous.

7 https://www.un.org/spanish/law/icc/statute/spanish/rome_statute%28s%29.pdf.

L'organització B'Tselem⁸ explica que des dels acords d'Oslo de 1993 (recordem que eren revisables al cap de cinc anys i que, tot i que aquesta revisió no s'ha fet mai, encara s'apliquen i són vigents) Israel controla més del 80% dels recursos hídrics de la zona, des del riu Jordà fins al mar Mediterrani, amb l'excepció d'una petita secció de l'aquífer costaner situat a la Franja de Gaza.

VULNERACIONS A CISJORDÀNIA

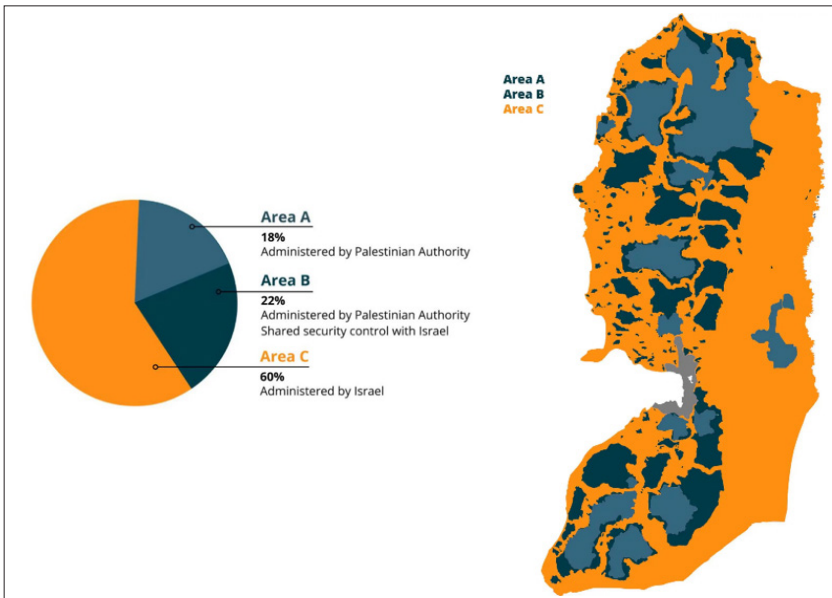
A Cisjordània, l'aigua extreta de l'aquífer de la muntanya, que comparteixen Israel i Palestina, es reparteix poc equitativament, de manera que el 80% és per als israelians i només el 20% de l'aigua s'assigna als palestins. El subministrament pactat pels palestins de Cisjordània era de 118 milions de m³, més 70 o 80 m³ obtinguts de noves perforacions. L'acord també estipulava que Israel havia de vendre 30 milions de m³ més anuals als palestins. Però, a la pràctica, ni tan sols aquest repartiment tan desigual s'ha respectat i, malgrat que la població palestina s'ha duplicat des de 1995, només rep el 75% de l'aigua acordada, mentre que els israelians disposen de subministrament il·limitat.

Les dificultats tècniques per aconseguir aigua dels pous de les zones assignades, juntament amb l'escassetat del recurs i les dificultats burocràtiques a l'hora d'obtenir els permisos, ajuden a explicar-ho. Israel veta, a través del Comitè Conjunt d'Aigua, l'aprovació de la construcció i el manteniment d'infraestructures d'aigua i sanejament, i les infraestructures construïdes sense permís corren el risc de ser demolides. Això obliga l'Autoritat Nacional Palestina a comprar molta més aigua que la que s'havia establert el 1995 a l'empresa Mekorot, la companyia nacional d'aigua d'Israel, que aplica al consum d'aigua un sistema tarifari diferenciat que fa que un palestí

8 <https://www.btselem.org/water>.

pagui l'aigua entre dues i cinc vegades més cara que no pas un israelià (Jiménez Luque, 2009).

Cal recordar que, arran dels acords d'Oslo, a Cisjordània un 18% del territori és administrat per les autoritats palestines (s'anomena àrea A), un 22% és administrat per Palestina però amb el control d'Israel (àrea B) i el 60% és gestionat directament per Israel (àrea C). La xarxa d'abastiment d'aigua a Cisjordània està en mal estat i hi ha fuites, sobretot a l'àrea C, però Israel no les repara. L'any 2018 el consum mitjà d'aigua a Cisjordània per a ús domèstic, industrial i comercial (exclosa l'agricultura i sense tenir en compte les fuites) era de 90,5 litres per persona i dia. Però la distribució dels consums d'aigua en les tres àrees i entre israelians i palestins fa temps que és molt desigual.⁹

9 www.anera.org/what-are-area-a-area-b-and-area-c-in-the-west-bank/.

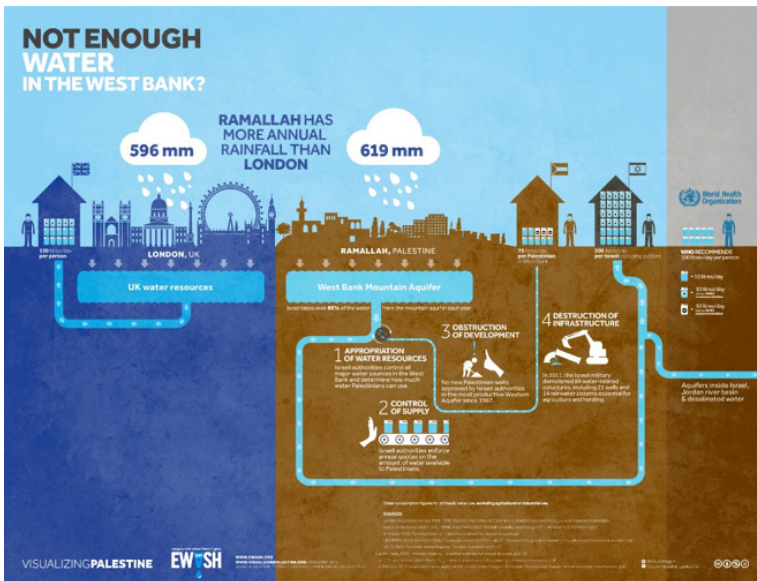
Segons un estudi de les Nacions Unides de l'any 2013,¹⁰ un milió de palestins de 492 comunitats de Cisjordània consumien 60 litres/persona/dia o menys i es calculava que 313.000 palestins de 113 comunitats no estaven connectats a una xarxa d'aigua. Segons aquest mateix informe, a l'àrea C o pròximes a aquesta hi havia 180 comunitats (unes trenta mil persones) a les quals Israel no permetia connectar-se a la xarxa d'aigua. Tenien un consum de 20 litres/persona/dia i patien limitacions per construir infraestructures de transport i emmagatzematge d'aigua, i se'ls bloquejava l'accés a estanys i fonts del Jordà, que són apropiats per part dels colons i les autoritats israelianes. B'Tselem i Jiménez Luque (2009) argumenten que això obliga a comprar aigua a oferents privats, que poden arribar a cobrar-la sis vegades més cara.

Un informe d'Amnistia Internacional¹¹ de l'any 2017 també incideix en aquesta qüestió. Exposa que Israel, a través de Mekorot, ha desenvolupat les seves infraestructures hídriques i d'abastiment d'aigua a Cisjordània pensant a abastir els seus propis ciutadans i assentaments, recordem que il·legals segons el dret internacional, però dificultant-ne l'accés als palestins. Mekorot també ven part de l'aigua a empreses palestines de subministrament d'aigua, però les autoritats israelianes en decideixen el volum. Igual que assenyalava B'Tselem, l'informe d'Amnistia afirma que, a conseqüència de les contínues restriccions, moltes comunitats palestines de Cisjordània es veuen obligades a comprar aigua a preus molt elevats, amb un cost d'entre quatre i deu dòlars per metre cúbic. En algunes comunitats pobres, la despesa d'aigua pot representar la meitat dels ingressos mensuals d'una família.

10 www.un.org/unispal/document/auto-insert-185335/.

11 www.amnesty.org/es/latest/campaigns/2017/11/the-occupation-of-water/.

Un altre informe de les Nacions Unides¹² indica que les forces israelianes han destruït cisternes, pous i fonts utilitzades pels palestins, argumentant que no tenien permisos israelians per construir-los. Fins i tot s'han destruït cisternes de l'època romana que no estan subjectes a aquest règim de permisos. Segons les regulacions militars israelianes, la pluja és propietat de les autoritats israelianes i no es permet als palestins recollir aigua de pluja per a les seves necessitats domèstiques o agrícoles, i això passa també a Gaza. A més, s'han destruït contenidors d'emmagatzematge d'aigua en terrats i s'han confiscat camions cisterna i tractors utilitzats per transportar aigua des de punts de càrrega llunyans. Israel empra encara altres estratègies per minvar la disponibilitat d'aigua, com ara la perforació de pous profunds aigües amunt de fonts naturals per tal de provocar-ne la sequera.

12 www.un.org/unispal/document/auto-insert-195880/.

Finalment, les aigües residuals dels assentaments israelians sovint es vessen a la zona palestina i contaminen els escassos recursos hídrics dels quals disposen els palestins. Tot plegat es veu agreujat per les mesures de seguretat israelianes imposades a Cisjordània, que violen la llibertat de circulació, ja que moltes àrees són inaccessibles a causa d'assentaments, zones militars tancades, reserves naturals i carreteres exclusives per a colons, i això causa greus patiments a la població palestina.

Hi ha un darrer informe de les Nacions Unides¹³ (de l'any 2021) sobre l'assignació dels recursos hídrics als territoris palestins ocupats, incloent-hi Jerusalem Est, que referma els fets detallats fins ara a Cisjordània i també exposa la situació a Gaza.

VULNERACIONS A GAZA

El bloqueig que Gaza pateix des del 2007 impedeix que hi entri material de construcció que permeti reparar les infraestructures d'aigua i sanejament bombardejades per l'exèrcit d'Israel el 2008, el 2014 i el 2021. El bloqueig israelià també ha ocasionat, a vegades, el retard en el subministrament de clor per potabilitzar l'aigua i això ha obligat les autoritats a recomanar a la població que bulli l'aigua potable per evitar les intoxicacions i fer més difícil que l'aigua es contami.

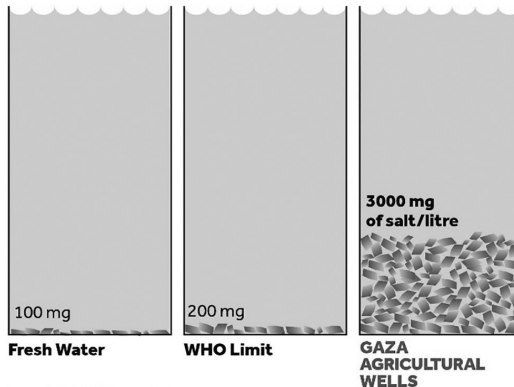
Segons un informe del 2013 de l'Oficina de Coordinació d'Assumptes Humanitaris, a Gaza només una quarta part de les llars rebia aigua corrent diàriament, però només durant unes hores, i més del 90% de l'aigua extreta de l'aquífer de Gaza no era apta per al consum humà. El 2015 s'estimava que cent mil habitants de Gaza estaven aïllats de la xarxa pública d'aigua. Els bombardejos de les

13 www.un.org/unispal/wp-content/uploads/2021/10/A.HRC_48.43_230921.pdf.

instal·lacions de sanejament de manera reiterada al llarg dels disset anys de bloqueig han contribuït a contaminar l'aqüífer costaner, del qual depèn totalment la Franja de Gaza. Aquest aqüífer té una recàrrega anual de 60 hectòmetres cúbics, però, ateses les necessitats del territori, se n'extreuen anualment uns 200 hectòmetres cúbics.

La sobreexplotació del recurs ha fet que l'aqüífer tingui uns nivells de salinitat elevats a causa de la intrusió salina. D'altra banda, les pèssimes condicions de la xarxa de sanejament causen la contaminació de l'aigua per residus orgànics. Sovint els palestins han de comprar aigua dessalinitzada, el 68% de la qual també està contaminada. Tot plegat fa augmentar les malalties associades a l'aigua, especialment entre els infants i joves (el 40% de la població de Gaza té menys de quinze anys). S'estima que el consum domèstic és d'aproximadament 80 litres/persona/dia, una xifra menor que la recomanada per l'OMS.

Most Palestinians in Gaza have resorted to drinking from agricultural wells that are 30x saltier than freshwater, posing an immediate health risk, especially to babies, pregnant women, and people with kidney disease.

مرصد البيئة The Built Environment Observatory

VISUALIZING PALESTINE

SOURCES: bit.ly/up-water2023
WWW.VISUALIZINGPALESTINE.ORG

@visualizingpal
@visualizing_palestine
@visualizingpalestine

NOV 2023
© CC BY NC ND

En general, està prohibit accedir a terres i zones agrícoles situades a menys de tres-cents metres de la tanca aixecada per Israel al voltant de Gaza. Als pescadors palestins se'ls permet accedir a menys d'un terç de les zones de pesca que els van assignar els acords d'Oslo (sis de vint milles nàutiques) i se'ls nega l'accés a les zones de pesca més rendibles de la costa de Gaza.

Podem concloure recordant que a Gaza els continus bombardejos sobre les infraestructures de transport d'aigua i el tall en el subministrament elèctric i, per tant, la impossibilitat de bombar aigua, han fet col·lapsar l'abastiment d'aigua. Això posa en perill la vida dels palestins de Gaza i vulnera clarament el dret internacional humanitari i penal. L'aigua, doncs, s'usa i ha estat usada per part d'Israel en tots els territoris palestins no únicament com una arma de guerra i genocida, sinó també com una estratègia de desposseïció territorial. Qui pot habitar un territori sense aigua potable, essencial per a la vida?

Vull expressar el meu agraïment a Gador Luque per compartir amb mi informació sobre aquest tema i d'altres relacionats amb Palestina.

REFERÈNCIES

- BLAXTER, Loraine *et al.* (2005). *Cómo se hace una investigación*. Barcelona: Gedisa.
- FRANQUESA, Ramon i CAIRÓ I CÉSPEDES, Gemma (2019). «La Formació històrica del sistema capitalista mundial». A Cairó i Céspedes, Gemma (coord.), *Economia mundial. Desconstruint el capitalisme global*. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona.
- FRIGOLÉ, Joan (2003). *Cultura y genocidio*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona (Estudis d'Antropologia Social i Cultural, 8).

JIMÉNEZ LUQUE, Toni (2009). *La qüestió de l'aigua: Medi ambient, canvi climàtic i conflictes internacionals*. Barcelona: Fundació Solidaritat UB de la Universitat de Barcelona i Fundació Pau i Solidaritat CCOO Catalunya.

*No ho podem oblidar...
abans va ser el silenci davant l'«apartheid»!!!*

DAVID BONDIA

Professor titular de Dret internacional públic
i síndic de greuges de Barcelona

Us vull agrair primer que m'hàgiu convidat. Aquest acte és important. Ser aquí és important. Amb el doble barret: el de síndic de greuges de Barcelona temporalment, perquè jo soc professor, un pobre professor d'universitat que temporalment està fent de síndic de greuges de Barcelona.

Com a sindicatura ens vam posicionar en el seu moment. El desembre del 2022 ja vam dir a l'Ajuntament de Barcelona que havia de trencar l'agermanament entre Barcelona i Tel Aviv. Què va passar? Que hi va haver canvi de govern i es va reprendre l'agermanament —nosaltres vam dir trencar, però es va suspendre—. Es va reprendre, va passar el 7 d'octubre i s'ha tornat a suspendre. Per tant, som coherents i no anem desencaminats.

Com a professor d'universitat, no soc neutral. Quan hi ha una víctima, hi ha un victimari, i jo sé de quin bàndol m'haig de posar. Per això ho hem de tenir molt clar: que no ens demanin, a la universitat, neutralitat perquè mai no serem neutrals, i encara menys si treballlem en temes de drets humans. Sabem a quin bàndol ens hem de posar. Ens poden demanar que siguem objectius, això sí que ens ho poden demanar. No hi ha cap problema a condemnar el que va passar el 7 d'octubre, però no tot comença el 7 d'octubre, hem de posar fi ja a aquest relat. I és per aquesta falta de neutralitat que veiem que

és important el paper de la societat civil. La societat civil com la que som avui aquí. La universitat també som societat civil. I tenim un pes important que hem de defensar: aquest paper de la societat civil, una societat civil decent i no neutral, que faci front a les estructures de poder, que són les estructures de poder del menyspreu, i que han menystingut de forma constant la dignitat del poble palestí. I és aquí on ens hem de posicionar com a societat civil.

Per fer això, m'agradaria recordar una cosa important que va passar l'any 2010 i de la qual potser ara estem veient els fruits. No sé si us en recordeu —i s'ha mencionat abans el poema *Vietnam*, com també ara jo menciono les dictadures de l'Amèrica Llatina—, però a Barcelona es va fer la primera sessió del Tribunal Russell, va ser per Palestina. Va ser un procés que es va desenvolupar en diverses sessions i algunes de les persones que som aquí hi vam assistir, i va ser important. Per què va ser important? Perquè era la societat civil qui feia un pas endavant. En el seu moment, quan al Vietnam no es van depurar responsabilitats, es va crear el Tribunal Russell sobre el Vietnam i més endavant es van depurar responsabilitats, però el tribunal Russell ja havia opinat. El Tribunal Russell també es va pronunciar sobre l'Amèrica Llatina quan ningú no volia pronunciar-se sobre les dictadures de l'Amèrica Llatina. Ara veurem la importància dels pronunciaments del Tribunal Russell, que s'ha reunit en diverses ocasions en diferents llocs del món.

Què és el que plantejava? Doncs el que també ha dit la relatora: no necessitem més dret internacional, ja existeix i ja dona la raó al poble palestí; és un problema de política internacional. Però en aquell moment ens faltava el tribunal. Em sembla que les coses estan canviant, però per què estan canviant? Perquè el Tribunal Internacional de Justícia sembla que es pugui posicionar, com també la Cort Penal Internacional. Veurem alguns dels seus plantejaments.

El dret internacional existeix, però també hem de començar a veure que si la política internacional, les estructures d'estat o les

universitats no es pronuncien sobre les violacions del dret internacional, això té un nom: crim del silenci. Som còmplices del que està passant quan no apliquem aquest dret fins a les últimes instàncies.

Per tant, per què neixen els tribunals Russell? Neixen perquè existeix el dret però no el tribunal per aplicar-lo. És a dir, el que veiem són declaracions polítiques sense conseqüències, i ara ens trobem en aquest mateix punt.

Penseu en la importància del Tribunal Russell sobre l'Amèrica Llatina. Julio Cortázar, que en el seu moment va formar-ne part, deia: «La verdadera eficacia, la fuerza más auténtica del Tribunal Russell no reside en el efecto inmediato y circunstancial de sus reuniones, sino en el trabajo de información universal que se puede llevar a cabo *sobre la base en lo que siga en sus sesiones*». És aquest treball d'informació que estem fent les veus dissidents des de les universitats. «No se debe confundir el procedimiento propio del tribunal con las repercusiones morales y políticas que pueda tener su sentencia.» I continua dient: «Si bien las sesiones son públicas, la capacidad de una sala es insignificante en relación con los millones de personas para las que la acción y las conclusiones del tribunal tienen importancia». Llegim això referent al moment en què el Tribunal Russell sobre l'Amèrica Llatina es va pronunciar i en veiem les conseqüències posteriors: es van acabar obrint judicis a l'Amèrica Llatina per depurar responsabilitats de les seves dictadures. Pensem en l'Argentina i en com avui en dia és un model de reparació de la repressió que va haver-hi. I és un model perquè inclús ha hagut de ser als tribunals argentins on s'han portat els crims del franquisme.

Sense enrotllar-me més, aniré al tema del Tribunal Russell sobre Palestina. Qui l'impulsa és Stéphane Hessel, un jueu francès que va ser represaliat als camps nazis, un diplomàtic que va participar en la Declaració Universal dels Drets Humans. És qui impulsa el famós «indigneu-vos!», però, a més, fa un pas endavant i diu: «escolta, comencem a depurar responsabilitats».

Se'n van fer cinc sessions: Barcelona, Londres, Ciutat del Cap, Nova York i Brussel·les. Us les explicaré breument.

A Barcelona —i, perquè m'escolteu fins al final, em reservo una curiositat sobre el que va passar a Barcelona que té a veure amb la Universitat—. A Barcelona què es va fer? Es va dir: el que està passant ara no és nou i no comença el 7 d'octubre, fa decennis que està passant i són moltes les responsabilitats. I es va fer que cada sessió s'ocupés d'un tema diferent.

La sessió de Barcelona es va titular «Les relacions de la Unió Europea i els estats membres de la Unió Europea amb Israel» i s'hi van tractar aquest crim del silenci, aquestes relacions i, sobretot, també la venda d'armes. En el seu moment, es porta davant del Tribunal Russell, a la sessió de Barcelona, la venda d'armes a Israel perquè les utilitzi... Catorze anys després, mireu què va passar ahir: demanda de vista pública de Nicaragua contra Alemanya per la venda d'armes. Per què? Doncs perquè el genocidi no es comet sense res, sinó que hi ha estats que en són còmplices. I a la sessió de Barcelona es va parlar d'una cosa molt important, a part de les complicitats comercials: el moviment Boicot, Desinversions i Sancions (BDS). Recordem el BDS criminalitzat, però amb una sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans que diu que el BDS no és contrari a la població jueva, sinó a l'exportació-importació de productes al territori palestí ocupat. Crec que també hauríem de començar a parlar de territori palestí ocupat, i hem d'estar al cas de no caure en el parany de parlar de territoris palestins ocupats; això és el que ens volen fer, perquè ho estem vivint. És territori palestí ocupat, que altres han dividit. I aquí, a la sessió de Barcelona, es va parlar també d'una cosa molt important que s'havia tractat en una sentència de la Cort Penal Internacional i també en una del Tribunal Europeu de Drets Humans contra Moldàvia i Rússia: la teoria de l'espectador. Es diu: què estan fent els estats al voltant d'això? La teoria de l'espectador diu: tot espectador anima un espectacle, i n'és còmplice si la seva presèn-

cia té un efecte legitimador dels fets. Què són els nostres estats? Què són les universitats que no s'estan posicionant? Són espectadors i estem legitimant aquests fets. Això ja apareixia a la sessió del 2010 a Barcelona. Recordeu que al final us he d'explicar una cosa de la sessió del 2010.

Després es va fer una sessió a Londres. S'havia parlat de les complicitats dels estats, però no de les empreses. Aquesta sessió es va dedicar a assenyalar les complicitats empresarials, ja que qui està explotant els recursos naturals al territori palestí ocupat són les empreses. I no només les que estan explotant recursos naturals, sinó totes les empreses que estan ajudant, per exemple, a contruir el mur. I s'assenyala clarament The Forest, Elbit Systems, Betsia, Veolia, etc., i ara hi ha una empresa basca que està construint el tren de l'*apartheid*, el tren que està dividint la població.

A la sessió següent, Ciutat del Cap, a Sud-àfrica, es va abordar —i això és important perquè ho ha dit la relatora— el tema de l'*apartheid*. I on s'aborda l'*apartheid*? S'aborda on han patit l'*apartheid*. Desmond Tutu surt i explica que ha vist formes d'*apartheid* contra el poble palestí que no havia vist mai a Sud-àfrica, com el que es practica a les carreteres. I surten persones que van lluitar contra l'*apartheid* a Sud-àfrica solidaritzant-se amb el poble palestí dient que allò que està passant és una aberració. Abans el Manuel deia que el concepte de *genocidi* el crea Raphael Lemkin pensant en l'extermini del poble jueu, però no s'esgota amb l'extermini del poble jueu; de la mateixa manera que el concepte d'*apartheid* es crea per combatre la discriminació de la minoria blanca contra la majoria negra a Sud-àfrica, però no s'esgota a Sud-àfrica, no hem de tenir por de dir que el poble palestí està patint un *apartheid* sistemàtic per part de l'Estat d'Israel, i això es diu a Ciutat del Cap.

Nova York. Hem abordat els tipus de responsabilitats i a Nova York es parla de les responsabilitats dels Estats Units i de les Nacions Unides. Les dels Estats Units: suport econòmic, suport mili-

tar, suport diplomàtic a Israel, exercici del dret de veto. I ara veiem que els Estats Units s'acaben d'abstenir en una nova votació del Consell de Seguretat per decretar un alto el foc. A sobre diuen que és una resolució no vinculant, però l'article 25 de la Carta de les Nacions Unides diu que les resolucions del Consell de Seguretat són vinculants. Si els Estats Units haguessin volgut que no tingués cap valor, hauria d'haver-hi votat en contra. No caiguem en el parany de la doctrina nord-americana que diu que no és obligatòria. Si s'han abtingut, amb catorze vots a favor de l'alto el foc que van decretar les Nacions Unides és obligatori. I s'han de demanar responsabilitats. Què passa a les Nacions Unides? També a Nova York es parla de les Nacions Unides. Què va passar a Darfur? Què va passar a Líbia? Doncs que el Consell de Seguretat va activar la competència de la Cort Penal Internacional. Darfur-Líbia. I per què no l'activa contra militars i polítics israelians? No la va voler activar. Per sort, l'estratègia palestina va ser brutal: demanar l'admissió a les Nacions Unides com a estat no membre i anar-se'n a la Cort Penal Internacional i dir: no em podeu negar que jo ratifiqui l'estatut de la Cort Penal Internacional. Per què? Soc un estat no membre, soc un estat observador de les Nacions Unides, però cent quaranta estats han votat a favor que sigui un estat observador. Què estan dient? Cent quaranta estats estan dient que és un estat. Que no vingui Pedro Sánchez dient que es compromet a reconèixer l'Estat palestí: ja el van reconèixer quan van votar a favor que fos un estat observador de les Nacions Unides. Per què? Perquè és un vot a l'Assemblea General de les Nacions Unides.

A Brussel·les es fa un resum de tot plegat i es diu: les violacions que està patint el poble palestí són sistemàtiques. I són sistemàtiques per part dels estats i per part de les empreses. Hi ha un crim de silenci i, per tant, la societat internacional es posiciona. El que veiem ara és el resultat del Tribunal Russell sobre Palestina. Ara hem de dir una altra cosa important: no perdem de vista el que està passant a Gaza.

Quan acabin els bombardejos hi haurà més morts. I n'hi haurà molts més perquè sempre ha estat així. L'operació militar que ara porta a terme Israel sobre Gaza va centrar molt l'atenció de la comunitat internacional; però el fet de no deixar-hi entrar medicaments, el fet de no deixar-hi passar assistència, significa que hi haurà molts més morts. Això no serà mediàtic, però hem de continuar insistint sobre aquest tema.

I, per acabar, us explicaré la curiositat sobre el que va passar a Barcelona: el 28 de febrer de 2010 Maruja Torres va publicar a *El País* l'article «Tribunal Russell Palestina». I deia: «Del 1 al 3 de marzo, ahoritica mismo, el Tribunal Russell sobre Palestina se reúne en el paraninfo de la Universidad de Barcelona con el mandato de examinar [...]». El 28 de febrer publica això en relació amb una reunió que s'havia de fer de l'1 al 3 de març. I el 28 de febrer la Universitat de Barcelona comunica que farà obres al Paraninfo i, per tant, vam haver de fer la sessió a l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona. Aquest silenci de la Universitat de Barcelona no és d'ara: el 2010, dos dies abans de les sessions del Tribunal Russell, ja va comunicar que faria obres al Paraninfo.

Per tant, la importància d'aquests actes és molt clara: si no mobilitzem nosaltres la Universitat de Barcelona, des de dalt no la mobilitzaran. Per tant, el que hem de fer és no defallir i continuar dient això: per molt que ens acusin de ser no neutrals, hem d'estar orgullosos de ser no neutrals, perquè la neutralitat no és possible davant la violació dels drets humans.

Aquest llibre recull els continguts de la jornada «La universitat davant del genocidi», organitzada per la Xarxa Universitària per Palestina, que es va celebrar a la Universitat de Barcelona el 10 d'abril de 2024. Francesca Albanese, Relatora Especial de les Nacions Unides, hi va presentar l'informe *Anatomia d'un genocidi* sobre la situació dels drets humans en el territori palestí ocupat des de 1967, en què es descriu la política d'extermini que està duent a terme l'Estat d'Israel sobre el poble palestí. El volum inclou també les qüestions plantejades a la taula rodona que va tenir lloc a la Facultat de Geografia i Història, en la qual es va debatre des de diferents disciplines sobre el genocidi i el paper de la universitat. Aquestes pàgines volen obrir un espai de reflexió crítica i de diàleg basat en els drets humans i el dret internacional, per tal que el poble palestí assoleixi una pau justa i duradora.

